1913 YILINDA BASILMIŞ BİR *TÜRKÇE-BULGARCA MUHTASAR LÜGAT*'E DAİR

Ayşe KAYAPINAR[*]

Özet:

Balkan Savaşları'nın sona erdiği 1913 yılında çok sayıda Osmanlı Türk askeri Bulgarlara esir düşmüştür. Bu esirlerin Bulgarlarla iletişimlerini kolaylaştırmak amacıyla bir "Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat" hazırlanmıştır. Bu küçük lügat, Filibe'de Hurşit Matbaası tarafından Arap harfleriyle basılmıştır. Lügatte yer alan hem Türkçe hem de Bulgarca kelimeler Arap harfleriyle yazılmıştır. Bu lügatin yazarı bilinmemektedir. Matbaa çalışanlarının hazırlamış olduğu bir lügat olma ihtimali vardır. Bu çalışmada Filibe'de hazırlanan Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat'te yer alan kelimelerin ve Bulgarca karşılıklarının Latin harfleriyle çeviri yazımının hazırlanması ve ayrıca Bulgarca kelimelerin Kiril alfabesine aktarılması ve günümüz Bulgarca söz varlığı ile kıyaslanması hedeflenmiştir. Bunun dışında lügatteki Türkçe kelimelerin ve Bulgarca karşılıklarının leksikolojik değerlendirilmesi ve tematik tasnifini yapmaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: *Balkan Savaşları, Bulgarca, Osmanlı Türkçesi, lügat.*

On "Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat" Published in 1913

Abstract:

In 1913 when the Balkan Wars ended many Ottoman Turkish soldiers fell prisoners to the Bulgarians. In order to facilitate the communication of these prisoners with the Bulgarians, a Brief Turkish-Bulgarian Dictionary was prepared. This small dictionary was published by the Hurşid Press in Filibe (Plovdiv) with the Arabic alphabet. All of the Turkish and Bulgarian words in it were written with the Arabic letters. The writer of the dictionary is unknown. It is possible that the dictionary were prepared by the employers of the Hurşid Press. In this article we aim to transcript the Turkish and Bulgarian words taking place in the Turkish – Bulgarian Dictionary prepared in Filibe (Plovdiv) and also to write the Bulgarian words in Cyrilic alphabet given by this dictionary. To compare the Bulgarian words given by the dictionary with

* Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, ayse.kayapinar@ikc.edu.tr

the current Bulgarian language is our other object. Also we try to study the Turkish and their Bulgarian equivalents given by the Turkish-Bulgarian Dictionary in order to appreciate the lexical contain of the dictionary and to classify the words thematically.

Key words: *Balkan Wars, Bulgarian, OttomanTurkish, lügat.*

GİRİŞ

1913 yılı Balkan Savaşları'nın sona erdiği ve yakın neticelerinin görüldüğü yıl olmuştur. Balkan Savaşları'nda Bulgarlara esir düşen Osmanlı esirlerinin Bulgar yetkililerle iletişim kurabilmesi amacıyla çalışmamıza konu olan *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat* hazırlanmıştır. Asıl lügat konusunu ele almadan evvel, Balkan Savaşları ile ilgili kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır.

Balkan Savaşları, katılan devletler, şekillenen taraflar ve oluşan cepheler bakımından iki safhada gerçekleşmiştir. Birinci safhası, I. Balkan Savaşı adı altında anılmaktadır. Bu savaş, 8 Ekim 1912-30 Mayıs 1913 tarihleri arasında Osmanlı Devleti ile kendisine karşı oluşturulan Balkan İttifakı arasında gerçekleşmiştir. Balkan İttifakı'nda Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ yer almıştır. Bu dört ülke, Osmanlı Devleti'nin geri kalan Balkan topraklarını paylaşmak üzere Osmanlı Devleti'ne karşı saldırıya geçmiştir. I. Balkan Savaşı'nın 30 Mayıs 1913'te sona ermesinden yaklaşık bir ay sonra Balkan Savaşları'nın ikinci safhası yani II. Balkan Savaşı patlak vermiştir. 29 Haziran 1913 yılında bu savaşı başlatan hadise Bulgaristan'ın, eski müttefikleri olan Sırbistan ve Yunanistan'a saldırmasıdır. Bundan dolayı Bulgarlar, bu savaşa Müttefiklerarası Savaş demişlerdir. Ancak 10 Temmuz 1913'te Romanya'nın Bulgaristan'a savaş açması ve ardından Osmanlı Devleti'nin de savaşa müdahil olmasıyla Müttefiklerarası Savaş, yeniden Balkan Savaşı'na yani II. Balkan Savaşı'na dönüşmüştür. Osmanlı Devleti'nin II. Balkan Savaşı'na dâhil olması 19 Temmuz 1913'te başlatılan harekâtla olmuştur. Osmanlı ordusu, gerçekleştirdiği harekât neticesinde 25 Temmuz 1913'te Bulgarların elinden Edirne, Kırklareli ve Pınarhisar'ı almayı başarmıştır. II. Balkan Savaşı'nı sona erdiren olay, 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması'dır.

Yaklaşık on ay süren Balkan Savaşları, savaşta yer alan hemen hemen bütün taraf ülkeler açısından hem maddi hem de insani kayıplara yol açmıştır. Savaşta en fazla kayıp veren ülkeler Bulgaristan ve Osmanlı Devleti olmuştur. I. Balkan Savaşı esnasında Osmanlı Devleti, 100.000'e yakın askerini şehit vermiştir. (Hall 2003: 180) Ayrıca sadece Edirne'de sayıları 40.000 ila 50.000 arasında olduğu tahmin edilen Türk, Bulgarlara esir düşmüştür. (McCarty 1995: 158-159)

Bulgarlarca tutsak alınan Osmanlı askerleri, başta dil sorunu olmak üzere pek çok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunu aşmak üzere 1913 yılında Bulgaristan'daki Osmanlı esirlerinin ihtiyacına yönelik bir *Türkçe-*

Bulgarca Muhtasar Lügat hazırlanarak Filibe'de Bulgaristan Türklerinin kurmuş olduğu Hurşit Matbaasında bastırılmıştır. (Memişoğlu 1995: 168) Bulgaristan'da Türkçe-Bulgarca ve Fransızca-Bulgarca-Türkçe gibi lügatlerin basılmasına 1864'de Tuna Vilayet Matbaasının kurulmasıyla başlanmıştır. (Memişoğlu 1995: 168) Ancak bugüne kadar bilinen ilk el yazması Türkçe-Bulgarca lügat 1826/1827'de Üsküp'te kaleme alınmıştır. (Gürsu 2013a: 1) [2]

Bu çalışmada 1913 yılında Filibe'de Hurşit Matbaasında hem Türkçesi hem Bulgarcası Arap alfabesiyle basılan *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*'in çevri yazımı yapılacak, Bulgarca kelimelerin Latince yazılışı da Kiril alfabesine aktarılacaktır. Başka bir deyişle Arap alfabesi ile yazılan lügatin içeriği hem Latin hem de Kiril alfabesiyle transkribe edilecektir. Bu sözlükte yer alan kelimeler tematik tasnife tabi tutulup hedef kitlesi olarak belirlenen Bulgaristan'daki Osmanlı esirlerine uygun olup olmadığı veya onların ihtiyaçlarına cevap verip veremediği konusu üzerinde de durulacaktır. Ayrıca Türkçe veya Bulgarca kelimelerin yazılış ve okunuşunda sapmaların bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat'in Biçim ve İçerik Özellikleri

Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat'in[3] kapağında da belirtildiği üzere 1913 yılında Filibe'de Hurşit Matbaasında basılmıştır. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonunda Bel_Osm_K6591 numarasıyla muhafaza edilmektedir. Bu, Bulgaristan'da bulunan Osmanlı esirlerine hizmet maksadıyla hazırlanmış "muhtasar bir lügat"tir. Toplam 24 sayfadan oluşan bu lügatin yazarı bilinmemektedir. Hurşit Matbaası çalışanlarının, Osmanlı esirlerinin böyle bir ihtiyacının olduğunu fark edip lügati hazırlamış olmaları muhtemeldir. Lügatin önemli bir özelliği, hem Türkçe hem de onların karşılığı olan Bulgarca kelimelerin Arap alfabesi ile yazılmış olmasıdır. Lügatte her sayfa iki sütuna ayrılmıştır. Sağ sütunda Türkçe alt başlığı altında Arap alfabesi ile yazılmış Türkçe kelimelere ve sol taraftaki Bulgarca alt başlığı ile yine Osmanlı Türkçesi ile kaydedilmiş Bulgarca kelimelere yer verilmiştir. Lügati düzen bakımından iki kısma ayırabiliriz. Birinci kısımda "elif ا" harfinden başlamak üzere "ye ی" harfine kadar alfabetik bir sıralama ile Osmanlı Türkçesi ve Bulgarca kelimeler yer almaktadır. Lügatin bu kısmında 270 kelime bulunmaktadır. İkinci kısımda ise birinci kısmın alfabetik sıralanışından ayrılıp daha çok tematik düzene geçilmiştir. Bu düzen içerisinde bazı sayılara, haftanın günlerine, aylara ve ilk karşılaşma cümlelerine yer vermektedir. Bu çerçevede lügatte toplam 302 satırda 314 kelimeye (sayılar, günler ve aylar dâhil) ve 9 satırda 9 ifadeye/cümleye yer verilmiştir. Lügatte "Türkçe" sütununda yer alan kelimeler arasında köken olarak Türkçe olduğu kadar Arapça, Farsça ve diğer dillerden (Fransızca, İtalyanca) alıntılar da yer almaktadır. Lügat, 2. sayfadan itibaren

Arap alfabesinin ilk harfi olan "elif ا "le başlamakta ve son harfi olan "ye ى"ye kadar alfabetik sırayı takip ederek her harften belirli sayıda kelimenin Türkçe ve Bulgarca karşılığını içermektedir. "ye ى " harfinden sonra 1'den 10'a kadar, daha sonra 100'e kadar belli başlı çift basamaklı sayılara ve 500'e kadar yüzler basamağındaki tam sayılara, nihayet bin sayısına yer verilmiştir[4]. Daha sonra lügatte haftanın yedi günü, yılın on iki ayı, selamlaşma ve ilk karşılaşma ifadeleri kaydedilmiştir. (Hurşit Matbaası 1913: 22-24) Lügatin ikinci kısmı diyebileceğimiz kısım, birinci kısımdan düzen ve mantık bakımından farklılık göstermektedir. Bu bakımdan lügatin ikinci kısmının daha çok konuşma kılavuzu içeriği ve mantığını takip ettiğini söyleyebiliriz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi lügatin her bir sayfası iki sütuna ayrılmış olup sağ tarafta Türkçe kelime ve onun karşısında sol tarafta da herhangi bir açıklama yapılmaksızın sadece kelimenin Bulgarca karşılığı tek kelime olacak şekilde verilmiştir. Alfabetik sırayla verilen harflerin altında yer alan kelimelerin düzeninde ise alfabetik sıraya pek uyulmamıştır. Örneğin Osmanlı Türkçesinde "elif ا " ve "vav و " ile başlayan *üzüm* kelimesi "elif ا " ve "nun ن " ile başlayan incir kelimesinden önce yazılmıştır. Nitekim *incir* kelimesi de "elif ا" ve "lam ل " ile başlayan *eldiven* sözcüğünden önce yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 2) Her bir Arap harfine birer satır ayrılmıştır. Bundan dolayı lügatin herhangi bir sayfasındaki düzen, harflere ayrılmış satır düzenine göre değişmektedir. Genelde herhangi bir harf başlığı verilmeyen sayfada 15 Türkçe kelime ve Bulgarca karşılığı yer almaktadır. Lügatin herhangi bir sayfasında tek harf gösterilmişse, o sayfadaki kelime sayısı 14'e, 2 harf gösterilmişse 13'e ve 3 harf gösterilmişse 12'ye düşmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 3, 5, 11, 12 vd.) Lügatte en fazla Osmanlıca kelime, "elif ا " harfinin altında yazılmıştır. Burada toplam 49 sözcük vardır. Ancak bunlardan 19'u "medli elif آ " ile başlayan kelimelerdir. Bunlar arasında sadece 12'sinde "medli elif آ " baş harf olarak kullanılmıştır, diğer 7'si sadece "elif ا"le yazılmıştır. Bir lügat olarak hazırlanan bu eserde harflerin alfabetik sıraya göre yazılması beklenirdi. Bu bakımdan baş harfi "medli elif آ" olan kelimeler, "elif ا"le başlayan kelimelerden önce yazılmalıydı. Ayrıca bir lügatte "medli elif آ"le yazılan bütün kelimeler arasında farklı yazılışlar olmamasına dikkat edilmeliydi. Bu kurala uyulmadığı takdirde de kelimelerin tamamı "elif ا"le yazılmalıydı. Ancak lügatte böyle bir kuralın tespit edilmediğini ve belli bir birlik olmadığını ifade etmek gerekir. Nitekim farklı uygulamalarla karşı karşıyayız. Bazen kelime "medli elif آ"le bazen de "elif ا"le kayda geçmiştir. Lügatte "medli elif آ " kullanılması gereken ancak kullanılmayan kelimeler arasında *arpa suyu, anahtar, Ah, ana, ağaç, akşam, aşağı* sözcüklerini sayabiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 2-4) "Medli elif آ "ile kurallı yazılmış kelimeler arasında ise *armud, at, ayna, adem, ateş, altun, ayı, ağız, ayak, ay, acı, az* gibi kelimeler yer almaktadır. (Hurşit Matbaası 1913: 2-5) "Elif ا"le başlayan kelimelerin sıralamasında ke-

limenin “medli elif آ”le mi yoksa sadece “elif ا”le mi başladığına pek dikkat edilmediğini de belirtmek gerekir. Kelimelerin harflere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Lügatte yer alan Türkçe kelimelerin harflere göre dağılımı

	Harf	**Kelime sayısı**
1	Elif ا	49
2	Pe پ	28
3	Te ت	22
4	Tı ط	14
5	Sad ص	14
6	Be ب	13
7	Re ر	8
8	Hı خ	7
9	Zad ض	7
10	Çim چ	6
11	Ha ح	6
12	Dal د	6
13	Kaf ق	6
14	Kef ك	6
15	Nun ن	6
16	Ye ى	6
17	Zel ذ	5
18	Ze ز	5
19	Sin س	5
20	Şın ش	5
21	Ayın ع	5
22	Gayın غ	5
23	Fe ف	5
24	Lâm ل	5
25	Mim م	5
26	Vav و	5
27	Ha-i resmiye ه	5
28	Peltek Se ث	4
29	Zı ظ	4
30	Cim ج	3
	30	**270**

Tablo 1’den anlaşıldığına göre lügatin içeriğine dâhil edilen Türkçe kelimelerin harflere göre dağılımı incelendiğinde en fazla kelimenin “elif ا” alt başlığında bulunduğu görülecektir. Bu kelimelerin toplam sayısı 49’dur. “Elif ا” harfini “pe پ”, “te ت”, “tı ط”,“sad ص”, “be ب”, harfleri takip etmektedir. En az kelime “Cim ج” alt başlığı altında gösterilmiştir. Bu başlık altında toplam 3 kelime gösterilmiştir.

Lügatteki kelimeleri tematik olarak tasnif etmeden önce genel bir tanımlama yapmak gerekirse bunların büyük bir kısmının gündelik hayata ilişkin olduğunu söyleyebiliriz. Ağırlıklı olarak kelimelerin aile, akraba, giyim, yiyecek, içecek, hayvan, bitki isimleri ve gündelik hayatta kullanılan alet edevat başlıkları altında tasnif edilebildiği görülmektedir.[5]

Tablo 2: Lügatte yer alan Türkçe kelimeler ve Bulgarca karşılıklarının konulara göre tasnifi

Tematik Tasnif	Karşılaşma sıklığı
Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar	38
Rakamlar	25
Ölçü, nitelik	25
Eşya, alet vb.	21
Meyve, sebze, bitki	15
Ticaret, iş, para, maliye işleri	15
Aylar	12
Giyimler, süs, takı	12
Zaman, takvim	12
Dünya, gökyüzü, hava olayları	11
Hayvanlar	11
Evlilik, aile, akraba	9
İnsan vücudu	9
Madenler, mineraller, elementler	9
Toplum ilişkileri	8
Haftanın günleri	7
Besinler	6
Dinler, inançlar	6
Düşünce, irade, hareket, duygu	6
Tekstil, dokumacılık	6
Ev	5
Sık kullanılabilecek ilk karşılaşma ifadeleri	5
Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat	4
İstikamet, yer	4
Selamlaşma	4
Haberleşme-iletişim	3
Hekim, hastalık, cerrah	3
Tabiat, coğrafya, yeryüzü şekilleri	3
Doğum, hayat, hayatın çağları, ölüm	2
Eğitim, öğretim	2
Gramerlik sözler	2
İnşaat, mimari eserler	2
Ordu, savaş	2
Renkler	2
Tarım	2
Toplum, hükûmet	2

Bilimler	1
Güzel sanatlar	1
Hayvan organı	1
Şehir	1
Ulaşım araçları	1
Vücudun duyuları, beş duyu	1
Yasama, hukuk	1

Grafik 1: Lügatte yer alan Türkçe kelimeler ve onların Bulgarca karşılıklarının temalara göre tasnif oranı

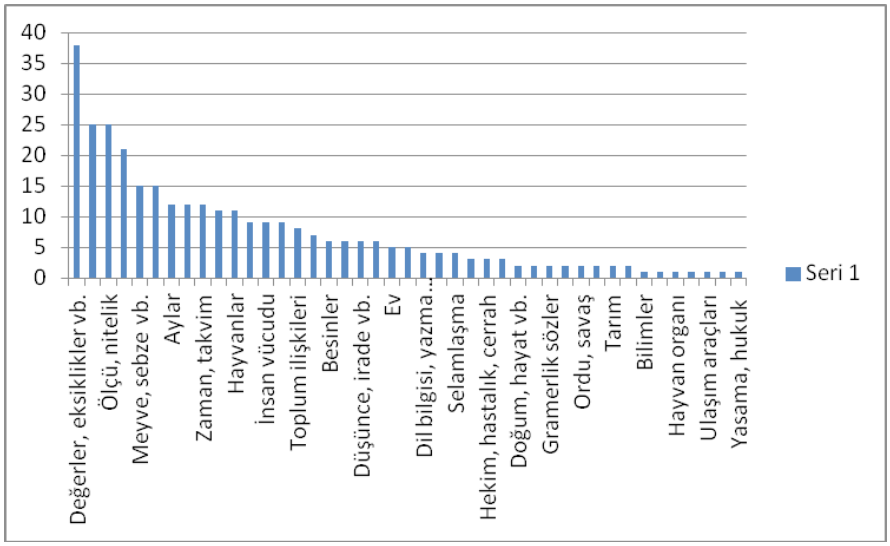

Lügatin kullanım amacı düşünüldüğünde Türkçe ve Bulgarcanın dil bilgisi özelliklerine ilişkin açıklamalara yer verilmemesinin nedenini anlamak mümkündür. Zira tıpkı *Lügat-ı Bulgarî* gibi 1913 yılında basılan bu Türkçe-Bulgarca lügat de gündelik hayatın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik küçük bir sözlük veya konuşma kılavuzu niteliğindedir. (Gürsu 2013a: 5)

2. Lügatteki Türkçe Kelimelerin İmlası

Lügatteki Türkçe kelimeler, genelde Arap harfleriyle yazılan Türkçenin imlasına uygun yazılmıştır. Ancak zaman zaman bu imla kurallarına uyulmadığı da dikkat çekmektedir. Örneğin *burun* kelimesi"be-vav-re-nun" (بورن) yazılması gerekirken "be-re-vav-nun" (برون) şeklinde yazılmıştır. Şemseddin Sami, bu tarzdaki yazılışın "galat-ı fahiş" olduğunu belirtmektedir. (Şemsettin Sami 1317: 310) Aynı şekilde *peçete* ile aynı satırda verilen *havlu* kelimesi "ha-vav-lam-ye" (حولى) şeklinde yazılmıştır. Şemseddin Sami, bu kelimenin yazılışını "hı-vav-lam-ye" (خولى) olarak göstermiştir. (Şemsettin Sami 1317:

571) *Çizme* kelimesi "çim-ye-ze-mim-ha-i resmiye" (چیزمه) şeklinde yazılması gerekirken "çim-ze-mim-ha-i resmiye" (چزمه) şeklinde kaydedilmiştir. (Şemsettin Sami 1317: 526) *Mum* kelimesi ise "mu" (مو) şeklinde sondaki "mim-م" olmaksızın yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 19)

Lügatte Bulgarca karşılığı aranılan Türkçe kelimelerin alıntılandıkları dillere göre dağılımına[6] baktığımız zaman Arapça kökenli kelimelerin ağırlıkta olduğunu ve bunların oranının toplam kelime sayısının %45'ini, Türkçe kökenli kelimelerin ise %42'sini oluşturduğu görülmektedir. Farsça ve diğer dillerden gelen kelimelerin oranı ise yaklaşık %9 ve %4'dür.

Grafik 2

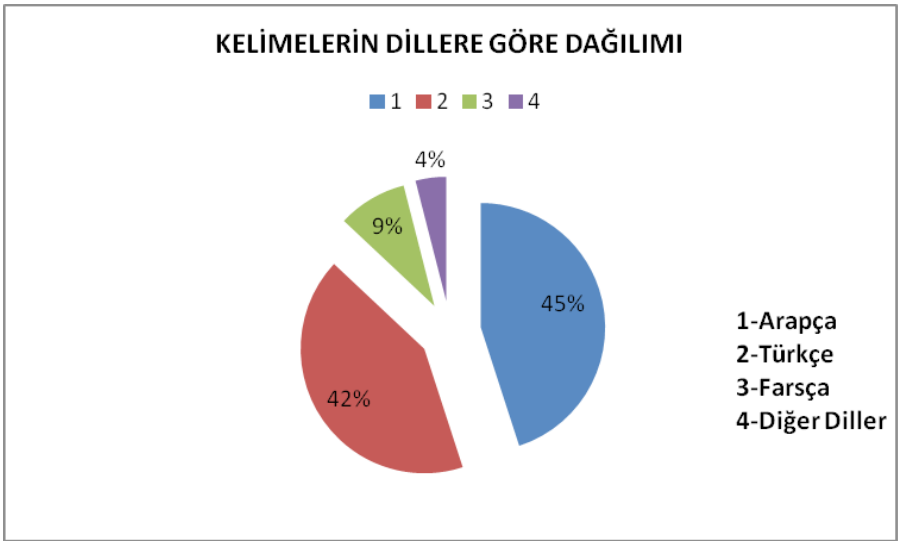

3. Lügatteki Bulgarca Kelimelerin İmlası

Lügatteki Bulgarca kelimeler, Bulgarca imla kurallarına uygun olarak Arap harflerinin el verdiği ölçüde fonetik olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Zaten Bulgarca, Türkçede olduğu gibi duyulduğu şekilde yazılan ve okunan bir dildir. Ancak bazı yazılışlar, sözlüğü hazırlayanın konuşma Bulgarcasını bildiği ancak yazılı Bulgarcaya vâkıf olmadığı ve bazı kelimeleri duyduğu gibi yazmayı tercih ettiğini göstermektedir. Buna örnek olarak "hazır- cevap" manasındaki *gotof otgovor* (غوتوف اوتغووور) /*готов отговор* (غوتوو اوتغووور) deyişindeki *gotof* kelimesinin sonu yazılı Bulgarcada *gotov* biçiminde "v" harfiyle yazılması, ancak telaffuz edilirken "f" şeklinde söylenmesi gösterilebilir. (Hurşit Matbaası 1913: 10) Aynı şekilde "dün" manasındaki *vçera* kelimesi, "vav-و" ile yazılması gerekirken "fe-ف" ile yazılmış ve konuşma dilinde telaffuz edildiği gibi "fçera" (فچەرا) olarak kaydedilmiştir. Yazılı versiyon-

daki "v"nin "f" şeklinde duyulup yazılmasına diğer örnekler olarak *lübov/lübof*, *çesnovluk/çesnofluk*, *vtornik/ftornik* kelimelerini söyleyebiliriz. Bunun dışında yazılı-sözlü farkıyla t-d (*slatko-sladko/слатко-сладко*), d-t (*jenidba-jenitba/женидба-женитба*), z-s değişmesi (*vızpitaniye-vıspitaniye*) gibi ses değişimleri gözlemlenmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 4, 9, 11, 14, 16)

Yazılı stilde gördüğümüz yukarıdaki ses değişimleri konuşma dilinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı lügati hazırlayanların kelimeleri konuşma Bulgarcasında duydukları şekliyle kaydettiklerini söyleyebiliriz. Bu olguya yine sözlü dilde algılandıkları şekliyle kaydedilen, ancak yazılı Bulgarcada farklı yazılan kelimeler de örnek teşkil etmektedir. Döneminde *miasyats/миасяц* şeklinde olan kelimenin lügatte *mesis/месис* (مەسئىس) şeklinde yazılması bu türden bir örnektir. Bunun dışında *rakavitsa/ракавица* olması gereken kelime *rekavitsa/рекавица* yazılmıştır. Aslında bu kelime hem ilk hecede hem de sonunda "a" ve "e" okunabilen "ha-i resmiye-ه" ile yazılmıştır. Ancak lügatte bu harfin kelime ortasında okunma teamülü "e", kelime sonunda ise "a" ve "e" olduğu için eldiven anlamına gelen bu kelime *rekavitsa* (رەقاويتسە) şeklinde transkribe edilmiştir. Kelime ortasında "e" sesini ha-i resmiye ile veren yazılışlar için *daleç/далеч* (دالەچ), *jrebets/жребетс* (ژرەبتس), *çelovek/человек* (چەلووك) kelimelerini de gösterebiliriz. Yine muhtemelen duymadan kaynaklanan bir başka yanlış yazım *koneits* (قونەئتس) kelimesinde görülmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 4) Bu kelime *konets/конец* şeklinde olmalıdır. Aynı durum "ustura" manasındaki *brısnaç/бръснач* kelimesinde de görülmektedir. Bu kelime lügatte *brısnac/бръснадж (*برسناج) şeklinde yazılmıştır. Pire manasındaki *bılha/бълха* kelimesi de yine *bıhla/бъхла* (بيخلا) olarak yanlış yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 2-7)

Muhtemelen yine sözlü kullanımın etkisiyle tarih manasındaki *istoriya/история* kelimesi de *storia/стория* şeklinde "i" sesini gösteren bir harf olmaksızın yazılmıştır. Aslında burada ilk sesin düşmesi olayı gözlemlenmektedir. Benzer bir durum yani ilk sesin düşmesi olayı "dul kadın" manasındaki *vdovitsa* kelimesinde de görülmektedir. Bu kelime *vdovitsa/вдовица* şeklinde yazılması gerekirken *dovitsa/довица* (دوويتسا) şeklinde eksik yazılmıştır. Lügatte son sesin düşerek yanlış imlanın görüldüğü kelimeler de bulunmaktadır. "Yağmur" manasındaki *dıjd/дъжд* kelimesi, *dıj/дъж (*ديژ) şeklinde eksik yazılmıştır. Yine "tehlike" manasındaki *opasnost/опасност* kelimesi, *opasnos/опаснос* şeklinde sondaki "t" sesini gösteren bir harf olmaksızın verilmiştir. (Hurşit Matbaası 1913: 18, 21)

Dönemin yazılı Bulgarcasındaki bazı kelimelerdeki -ie/-ие son eki günümüz Bulgarcasında –e son ekine dönüşmüştür. Lügatteki imlada bu kelimeler dönemin Bulgarcasına uygun olarak kaydedilmiştir. Bu duruma örnek olarak "ödeme" manasındaki *plaştanie/плащание* (bugün *plaştane/плащане*), "ver-

me" manasındaki *davanie/давание* (bugün *davane/даване*), "haset" manasındaki *zavijdanie/завиждание* (bugün *zavijdane/завиждане*), "sayma" manasındaki *broyenie/броение* (bugün *broene/броене*) kelimelerini gösterebiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 8, 9, 11, 15)

Lügatte bazı Bulgarca kelimeler, dönemin Bulgarca imlasına göre değil, günümüz Bulgarcasına uygun olarak verilmiştir. Bu kelimeler arasında yer alan "uzun" manasındaki kelime dönemin Bulgarcasına uygun olarak *dlıgo/дльго* şeklinde yazılması gerekirken günümüz Bulgarcasına uygun olarak *dılgo/дълго* şeklinde yazılmıştır. Benzer bir durum "ağaç" manasındaki *dırvo* kelimesi için de geçerlidir. Dönemin Bulgarcasında bu kelime *drıvo/дрьво* şeklinde iken günümüz Bulgarcasına uygun olarak *dırvo/дърво* şeklinde yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 3, 4) Bu durum sözlü Bulgarcadan kaynaklandığı gibi Türkçede iki sessizin seslendirilmesi zorluğundan da kaynaklanıyor olabilir.

Lügatte bazı uyumsuzluklar dikkat çekmektedir. Bunlar kelimelerin tekil-çoğul veya erillik-dişillik durumuyla alakalı olduğu gibi manalarıyla da ilgili olabilmektedir. Örneğin "armud" manasındaki *kruşa/круша* kelimesi tekil hâliyle değil, çoğul olarak *kruşi/круши* şeklinde verilmiştir. Benzer bir durumu "incir" manasına gelen ve tekili *smokinya/смокиня* olan kelimenin çoğul olarak *smokini/смокини* olarak kaydedilmesinde de gözlemlemekteyiz. Bulgarcada tekili *sliva/слива* olan "erik" kelimesi de çoğul olarak *slivi/сливи* şeklinde lügatte yerini almıştır. Bir diğer kelime *ceviz* anlamına gelen *oreh* kelimesi de çoğul olarak *orehi/орехи* şeklinde kaydedilmiştir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 4, 10) Aslında buraya kadar bahsedilen kelimelerin ortak bir yönü vardır. *Armut, incir, erik, ceviz* gibi sözcükler bir meyveyi işaret etmektedirler. Kanaatimizce bu sebepten dolayı meyve ismi olan kelimelerin Bulgarcadaki karşılığını çoğul olarak vermeyi tercih ettikleri sonucuna varabiliriz.

Türkçe kelimelerle Bulgarca karşılığı olan kelimeler arasındaki anlam uyuşmazlığına dair önemli bir örnek, "meydana çıkma, görünme, oluşma" anlamlarında olan *zuhūr* kelimesinin karşılığı olarak verilen *zalavaniye* kelimesidir. Çünkü *zalavaniye* kelimesi "yakalama" anlamındadır. (Hurşit Matbaası 1913: 17) Bu kelimenin Bulgarca doğru telaffuz ve yazılışı *zalavyaniye/залавяние* şeklindedir. (Parlatır 2006: 1881; Gerov 1897: 84) *Zuhūr* ve *zalavyaniye/залавяние* kelimeleri anlamca birbirinin karşılığı değildir. "Felaketin" karşılığı olarak verilen *opasnos (t) /опаснос (m)* kelimesi arasında da anlam itibarıyla uyuşmazlık söz konusudur. (Hurşit Matbaası 1913: 18) "Felaket" kelimesi "kötülük, bela, bahtsızlık" manasında olup Bulgarca karşılığının *beda/беда*, *katastrofa/катастрофа* gibi kelimeler olması gerekirdi. (Parlatır 2006: 446; Dimitrova 2004: 123) Oysa *opasnos (t) /опаснос (m)* kelimesini karşılayan asıl kelime *tehlikedir*. (Dimitrova 2004: 368) *Ṣābit* kelimesi de

karşılığı olarak gösterilen *utvırdeniye* kelimesi ile anlamsal olarak örtüşmemektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 9) *S̱ābit* kelimesi yerinde "duran, hareketsiz, kesinleşmiş, ispat" edilmiş anlamında iken Bulgarcadaki *utvırdeniye* kelimesi *teyyid* sözcüğünün karşılığıdır. (Hurşit Matbaası 1913: 4, 7, 10; Tilkov 1896-1897: 122)

Lügatte Bulgarca kelimelerin yazılışında dikkat çeken bir başka özellik, kelimenin başında yer alan "o, u" sesini vermek için elif-vav/او değil de ayın-vav/عو ikilisinin tercih edilmiş olmasıdır. Buna örnek olarak "ağız" manasındaki *usta/усма* (عستا), "ceviz" manasındaki *orehi/орехи* (عؤرەحى) ve "pirinç"in karşılığı olan *oriz/ориз* (عؤريز) kelimelerini gösterebiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 4, 7, 10)

Lügatteki Osmanlı Türkçesi kelimelere karşılık olarak verilen Bulgarca kelimelerinin yazılışı dönemin Bulgarcası ile günümüz Bulgarcasını karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Özellikle telaffuz değişikliklerinin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin "beyaz" manasındaki *belo/бело* kelimesinde yer alan "-e-" sesi günümüz Bulgarcasında "-ya-" sesine dönüşmüş ve bugün byalo/бяло şeklini almıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 6) Benzer durum "dünya" anlamındaki *svet/свет* ve "günah" manasındaki *greh/грех* kelimeleri için de geçerlidir. (Hurşit Matbaası 1913: 12) Bu kelimeler bugünkü Bulgarcada sırasıyla *gryah/грях*, *svyat/свят* şeklini almışlardır.

4. Türkçe ve Bulgarca kelimelerde ortak imla ve söyleniş

Bazı kelimelerin Osmanlıca alfabeyle hem Türkçe hem de Bulgarcada ortak imlaya sahip olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Arapçadan gelen *kibrit* kelimesi hem Türkçede hem de Bulgarcada aynı yazılmakta ve telaffuz edilmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 19) Bununla beraber aynı yazılışa sahip ancak Türkçe ve Bulgarca söylenişleri farklı olan kelimeler de vardır. Buna örnek olarak Türkçedeki *baston* kelimesinin karşılığı olan *bastun* kelimesinin Arap harfleriyle yazılan Türkçede aynı şekilde yazılmasını gösterebiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 5) "Poğaça"nın karşılığı *pogaça* kelimesi de Arap alfabesiyle aynı şekilde yazılmakta, ancak Bulgarcada "ğ" sesinin olmamasından dolayı "g" şeklinde okunmakta ve telaffuz edilmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 8) *Dükkân* kelimesi de her iki dilde aynı şekilde yazılmaktadır. Ancak bu kelimenin Türkçede ayrı Bulgarcada ayrı telaffuzu söz konusudur. Türkçede *dükkan* iken Bulgarcada *dükan*'dır. (Hurşit Matbaası 1913: 11; Dimitrova 2004: 95) *Sabun* kelimesi Bulgarcada *sapun* şeklindedir. (Hurşit Matbaası 1913: 14) Bunun dışında *bakır, patlıcan, patent, paça, pardesü, pazarlık, paket, pantolon, perde, şişe, lamba* kelimeleri de hem Türkçede hem Bulgarcada aynı tarzda yazılıp aynı şekilde telaffuz edilmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 5-14) *Palto* kelimesinin ise hem Türkçede hem de Bulgarcada aynı şekilde telaffuz

edildiğini ancak Türkçede "te ت " Bulgarcada ise "tı (ṭ) ط" harfiyle yazıldığını görmekteyiz. *Poliçe* kelimesi ise, her ne kadar Türkçe ve Bulgarcada aynı harflerle yazılmış olsa da dönemin ve günümüz Bulgarcasında *politsa* şeklindedir. (Hurşit Matbaası 1913: 7-8; Gerov 1901: 148)

5. *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*, Türkçe konuşan Osmanlı esirlerinin ihtiyacına cevap vermiş midir?

Lügatin içinde yer alacak Türkçe kelimeler nasıl belirlendi? Lügati hazırlayanların önünde bir örnek var mıydı? Bu ve buna benzer sorulara metinden hareketle cevap vermek mümkün gözükmemektedir. Diğer taraftan Lügatin içeriğinde yer alan Türkçe ve onların karşılığı olan Bulgarca kelimelerin Osmanlı esirlerinin ihtiyaçlarına cevap verip vermediği sorusu üzerinde duracak olursak oldukça fazla eksikliğin olduğunu söyleyebiliriz.

Tematik tasnifte yer alan "insan vücudu" alt başlığı tamamlanmamış durumdadır. Örneğin *el, ayak, ağız, burun, baş, bıyık, parmak, tırnak ve vücut* gibi kelimelere lügatte yer verilirken *yüz, kulak, avuç, kol, göğüs, sırt, omuz, boyun* gibi insan vücudunun diğer kısımları yer almamıştır. Besinler alt başlığında temel gıda olarak *ekmek* kelimesinin doğal olarak yer alması gerektiği düşünülür, ancak *ekmek* kelimesine yer verilmemiştir. Bununla beraber Bulgarcası *pogaça* olarak telaffuz edilen *poğaça* kelimesinin ekmeğin bir türevi olarak düşünülmüş olması ihtimali vardır. Bundan dolayı muhtemelen *ekmek* kelimesine yer verilmemiştir. Ayrıca besinler arasında *et* kelimesine de yer verilmediğini gözlemlemekteyiz.

Hayvanlar arasında esirler açısından önemli olabilecek *pire* ve *sıçan* gibi kelimelerin yanı sıra *tavuk, at, öküz, ördek, horoz, ayı* gibi hayvanların isimleri de verilmiştir. Ancak Bulgaristan'da yaygın olan ve eti çok tüketilen ve aynı zamanda hakaret olarak da kullanılabilen *domuz* kelimesine yer verilmemesi şaşırtıcıdır. Çünkü Bulgarlara esir düşen Osmanlı askerleri domuz eti tüketmeyen Müslüman askerlerden oluşmaktaydı. Oysa Müslüman esirler açısından haram olabilecek başka bir madde olan *şarap* kelimesinin lügate girdiği dikkat çekmektedir. Bunun dışında *tatlı* kelimesi esirler açısından önemli olduğu düşünülürken *tuz* ve *tuzlu* kelimeleri unutulmuştur. Esirler açısından önemli olabileceğini düşündüğümüz *arzuhal, arzu, dilekçe, talep* gibi kelimelere yer verilmemiştir. Muhtemelen "isteyen, arzu, istek" manasındaki *ḫāh* kelimesinin taleplerle ilgili konularda yeterli olabileceği düşünülmüştür. *Savunma, müdafaa, korunma* gibi kelimeler lügatin içeriğine dâhil edilmemiştir. Fakat esirlerin maruz kalmış olabileceği *vurma (darb), dayak (ṭayak), def etme (zebb) ve kayıp (zarar, ziyan)* gibi sözcüklerin lügatte yer alması dikkat çekicidir. Bununla beraber esirlerin işine ne açıdan yarayacağı konusunda yorumlanması güç kelimelere de lügatte yer verildiğini belirtmek gerekir. Bu

kelimeler arasında *patent, ipek, çiçek, zināb (kuyruk), sāhiri* sayabiliriz. *Cami, mescit* gibi Müslüman ibadet ve inancını ilgilendiren kelimeler yoktur. Ancak Müslümanların ibadet ve inancı ile ilgili *Ah [Allah] (Celle, Celālehu), Rabb, zenb, Nebī, Vā'iẓ* gibi kelimeler dikkat çekmektedir. Hristiyanlıkla ilgili ise *papas* ve *kilise* sözcüklerinin yine lügate dâhil edildiği görülmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 6, 12, 19, 20) Bulgarlara esir düşen Osmanlı tebaası esirlerin Müslüman olduğunu düşünürsek İslamiyetle ilgili sözcüklerin yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Dikkat çekici diğer bir nokta da fiil türünden sözcüklerinin lügate dâhil edilmemesidir. Onların yerine fiilimsiler tercih edilmiştir. Bu lügatin önemli bir eksikliğidir, çünkü Bulgarcada cümlenin temel öğesi yüklemdir. Dolayısıyla esirlerin lügatte cümle kurabilecekleri yüklem olabilecek türünden bir kelimeleri yoktur. Bu da belki iletişimi zorlayabilecek bir durum oluşturmuştur.

Lügatte geçen *ruḥne* kelimesi, mevcut Türkçe sözlüklerde, Arapça-Türkçe veya Farsça-Türkçe sözlüklerde bulunamamıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 13) Bulgarca karşılığına bakılacak olursa burada pencere anlamındaki *prozorets/прозорец* kelimesi verilmiştir. Sözlükleri taradığımız zaman Farsça kökenli *raḫne* ya da *reḫne* kelimesine rastlıyoruz. (Kanar 2009: 2769; Şükûn 1984: 1001; Amid 1381: 1036) Bu kelime "gedik, delik" manasındadır. *Ruḥne* kelimesinin, meydana gelen ses değişimi neticesinde Farsça kökenli *raḫne* ya da *reḫne* kelimesinin yerel söylenişi olduğunu düşünmekteyiz. Bulgarcası "aşk" manasına gelen *lyubof* kelimesinin karşılığı olarak verilen *ḥabāb* kelimesi de lügatlerde bulunamamıştır. Muhtemelen burada *āḥbāb* (dostlar, sevdikler) kelimesindeki "a" sesi düşmüş veya *ḥabīb* (sevgili) kelimesindeki "i" sesi "ye" yerine "elif"le gösterilmiştir. (Kanar 2009: 121, 1133) Hem *āḥbāb* hem *ḥabīb* kelimesi Bulgarcada "aşk, sevgi, sevda" manasına gelen *lyubof* kelimesini karşılamamaktadır. (Parlatır 2006: 112; Tilkov 1897: 365) Lügatte parantez içinde gösterilen *muḥabbet* kelimesi Bulgarca karşılığı ile anlam olarak uyuşmaktadır.

6- Sonuç

1913 yılında Filibe'de basılmış bu 24 sahifelik Türkçe-Bulgarca lügat esir düşmüş Osmanlı tebaası Türk askerlerinin ihtiyacına cevap vermek üzere hazırlanmıştır. Lügat her sayfada ikili sütun sistemi ile Osmanlıca alfabeye göre alfabetik sıra takip edilerek düzenlenmiştir. Dolayısıyla lügatin hedef kitlesi düşünüldüğünde içeriğinde kurulmuş basit düzenin kolay ve hızlı kullanımı amaçladığını söyleyebiliriz. Ancak bazı harflerle başlayan kelimeler, lügatte ağırlık kazanmıştır. Özellikle *elif, pe, te, se, tı, sad, be* gibi harflerle başlayan kelimeler ağırlıktadır. Böyle bir seçim, harfler açısından kelimelerin dengeli bir şekilde dağılımının gözetilmediğini göstermiştir. Ayrıca kelimelerin eti-

molojik kökeni bakımından da dengeli bir dağılıma dikkat edilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü Arapça kelimeler çoğunluktadır. Onları Türkçe kökenli kelimeler takip etmektedir. Farsça ve diğer dillerden gelen kelimelerin oranı oldukça azdır. Lügati hazırlayanların, Arap harfleriyle yazılan dönemin Türkçesinin imla kurallarına uyduklarını ve hatta Arapça kelimelerin ağırlığı düşünülürse oldukça iyi seviyede yazılı Osmanlı Türkçesine vâkıf olduklarını belirtmek gerekir. Arap harfleriyle yazılmış Türkçe kelimelerden sadece dördünde imla hatası görülmektedir. Bulgarca kelimelerin imlasında da lügati hazırlayanın tutarlılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Ancak burada vurgulamamız gereken nokta, Bulgarca kelimelerin imlasında konuşma Bulgarcasının esas alındığıdır. Bulgarca kelimelerin yazılışı, dönemin Bulgarcasına ışık tutmakla beraber daha sonra günümüz Bulgarcasında görülen ses değişimlerine de işaret etmektedir. Bulgarca imlasında görülen ses düşmesi, değişimleri aslında kelimeyi anlaşılmaz kılmamaktadır ve lügatin hedef kitlesi düşünüldüğünde önemsiz derecededir. Lügat, ortak imlaya sahip Türkçe ve Bulgarca kelimelere de yer vermektedir. Bu tür kelimeler, günlük hayatta yoğun olarak kullanılmakta ve ortak imla ve telaffuz sebebiyle kolayca hıfz edilebilmektedirler. Şüphesiz lügatin içeriği gündelik hayata ve bazı acil durumlarda çözüm üretmeye yöneliktir. Ancak lügatin esir düşen Türk askerlerinin Bulgarlarla iletişim kurmaları bakımından bütün ihtiyaçlarına cevap verecek seviyede olmadığını ifade etmek gerekir. Bununla beraber bazı durumlarda esirlerin kendilerini şu veya bu şekilde zorlanarak da olsa ifade etmeleri bakımından boşluğu doldurabilecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

7- Yayımlama İlkeleri

Çalışmamızın konusunu oluşturan *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*'in çeviri yazımını da hazırlamış bulunmaktayız. Lügatin içeriğini günümüz harflerine aktarılmasında metnin içeriğini altı sütunluk bir tablo olarak vermeyi tercih ettik. Birinci sütun, kelimelerin sayısını tespit etmeye yönelik ve bizim ilave ettiğimiz sayı sütunudur. İkinci sütun, lügatteki metin içeriğine sadık kalınarak Türkçe kelimelerin ve üçüncü sütunda da Bulgarca kelimelerin yazı çevirimine yer verilmiştir.

Dördüncü sütunu yine kendimiz ilave ederek Bulgarca kelimenin Kiril alfabesiyle yazılışına ayırdık. Burada Arap harflerin Kiril alfabesi ile birebir çeviri yazımına dikkat ettik. Örneğin Bulgarcada mevcut ve tek bir sessizi ifade eden, ancak Türkçede ikili ünsüz olan ve ts olarak telaffuz edilebilen "ц" ünsüzünü Osmanlı Türkçesi ile "ts/تس" olarak verilmesine dikkat ederek biz de Kiril alfabesi çeviri yazımında ts/тс şeklinde gösterdik. *Prozorets* kelimesinin Bulgarcadaki doğru yazılışı *прозорец* şeklindedir, ancak Arap harfleriyle bu kelimenin پروزورتس şeklinde yazılmasından dolayı Kiril alfabesindeki çeviri yazımını da *прозоретс* olarak verdik. "Щ" ünsüzü de Türkçede ikili

ünsüz ifade ederek "şt" sesini vermektedir. Bu durumda da Arap harfleriyle yazılmış Bulgarca kelime, Kiril alfabesiyle çeviri yazımı yapılırken şt/шт şeklinde gösterilmiştir. Örneğin *posta* anlamındaki *поща* kelimesi Kiril alfabesiyle olan çeviri yazımında *пошта* (*poşta*) şeklinde gösterilmiştir.

Kendimizin ilave ettiği beşinci sütunda Türkçe kelimeyle Bulgarca karşılığının lügatte yer aldığı sayfa numarası verilmiştir. Son olarak yine bizim oluşturduğumuz altıncı sütunda ise, kelimelerin tematik tasnifine yer verilmiştir. Ayrıca bazı Bulgarca kelimelerin 1900'lerdeki şekliyle günümüzdeki yazılış ve telaffuzunda farklılıklar varsa, sonnotta gösterilmiştir. Eserin orijinal metni de ekte verilmiştir.

Atatürk Kitaplığı İBB Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu

K. 6591

Türkçe-Bulġarca Muḥtaṣar Lüġat

Bulġaristan'da bulunan üserā-i ʿoṣmāniyeye nācizāne ḫıdmet maṣsadıyla bażı levāzım-ı muʿāmeleriniñ esāmilerini ḳolayca añlatabilmeleri ḥuṣūṣunda yirmi dört ṣahīfedenʿ ibāret (Türkçe-Bulġarca) muḥtaṣar lüġatdır.

Filibe'de "Ḫurşīd" Maṭbaʿasınıñ yadigârı.

1913-1329

Filibe'de "Ḫurşīd" Maṭbaʿasında ṭabʿ olunmuşdur.

	Türkçe	Bulgarca	Sayfa	Kiril alfabesi ile yazılışı	Tematik Tasnif
	elif		2		
1	erik	slivi	2	сливи	Meyve, sebze, bitki
2	üzüm	ġrozde	2	грозде	Meyve, sebze, bitki
3	incir	smokini	2	смокини	Meyve, sebze, bitki
4	arpaṣuyu	içemikova voda	2	ичемикова вода[7]	Besinler
5	ustura	br (ı) snac	2	бр (ъ) снадж[8]	Eşya, alet vb.
6	iğne	iġla	2	игла	Tekstil, dokumacılık
7	iplik	ḳoneits	2	конеиц[9]	Tekstil, dokumacılık
8	ipek	ḳoprina	2	коприна	Tekstil, dokumacılık
9	ip	vıje	2	въже	Tekstil, dokumacılık
10	eldiven	reḳavitsa	2	рекавитса[10]	Giyimler, süs, takı
11	eñser	peron[11]	2	перон	Eşya, alet vb.
12	anaḫtar	ḳlüç	2	ключ	Ev
13	ah [allah] (celle, celālehu)	boġ	2	бог	Dinler, inançlar
14	ana	mayḳa	2	майка	Evlilik, aile, akraba
15	evlād	sinḳo	3	синко	Evlilik, aile, akraba
16	efendi	ġospodin	3	господин	Toplum ilişkileri
17	uşaḳ	sluġa	3	слуга	Toplum ilişkileri

18	ortaḳ	ṣadrujnik	3	садружник[12]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
19	orman	ġora	3	гора	Tabiat, coğrafya, yeryüzü şekilleri
20	aġaç	dırvo[13]	3	дърво	Meyve, sebze, bitki
21	inek	krava	3	крава	Hayvanlar
22	öküz	vol	3	вол	Hayvanlar
23	ördek	patḳa	3	патка	Hayvanlar
24	el	rıḳa	3	ръка	İnsan vücudu
25	ilk gün	pırvi den	3	първи ден	Zaman, takvim
26	öbür gün	druġi den	3	други ден	Zaman, takvim
27	öylen	obed	3	обед[14]	Zaman, takvim
28	aḳşam	veçer	3	вечер	Zaman, takvim
29	erken	rano	3	рано	Zaman, takvim
30	iḫtiyār	Star	4	стар	Doğum, hayat, hayatın çağları, ölüm
31	aşaġı	dolu	4	долу	İstikamet, yer
32	içeri	vıytre	4	вътре[15]	İstikamet, yer
33	uzun	dılġo	4	дълго[16]	Ölçü, nitelik
34	ince	ṭınḳo	4	тънко	Ölçü, nitelik
35	orada	tam	4	там	İstikamet, yer
36	uzaḳ	daleç	4	далеч	Ölçü, nitelik
37	armud	ḳruşi	4	круши	Meyve, sebze, bitki
38	at	jrebets ve at	4	жребец, ат	Hayvanlar
39	ayna	ogledalo	4	огледало	Eşya, alet vb.
40	ādem	çelovek	4	човек[17]	Evlilik, aile, akraba
41	ateş, od	oġın ve ogın[18]	4	огън	Madenler, mineraller, elementler
42	altun	ẓlato	4	злато	Madenler, mineraller, elementler
43	ayı	meçḳa	4	мечка	Hayvanlar
44	aġız	ʿusta	4	уста	İnsan vücudu
45	ayaḳ	ḳraḳa	5	крака	İnsan vücudu
46	ay	mesis	5	месис[19]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
47	acı	ġorçivo	5	горчиво	Ölçü, nitelik
48	az	malḳo	5	малко	Ölçü, nitelik
49	ev	ḳışta	5	къща	Ev
	be		5		
50	biber	piper	5	пипер	Meyve, sebze, bitki
51	bez	plaṭno	5	платно	Tekstil, dokumacılık
52	baston	bastun	5	бастун	Eşya, alet vb.
53	baba	başta	5	баща	Evlilik, aile, akraba

54	baḳır	baḳır	5	бакър	Madenler, mineraller, elementler
55	baş	ġlava	5	глава	İnsan vücudu
56	burun	noş	5	нос	İnsan vücudu
57	bıyıḳ	mustaḳ	5	мустак	İnsan vücudu
58	bugün	dnesḳa	5	днеска	Zaman, takvim
59	beyāż	belo[20]	6	бело	Renkler
60	büyük	ġol [y] amo	6	голямо[21]	Ölçü, nitelik
61	boş	prazno	6	празно	Ölçü, nitelik
62	burada	tuḳa	6	тука	İstikamet, yer
	pe		6		
63	papas	pop	6	поп	Dinler, inançlar
64	parmaḳ	prıst	6	пръст	İnsan vücudu
65	papaġan	papaġal	6	папагал	Hayvanlar
66	patata	ḳartof	6	картоф	Meyve, sebze, bitki
67	patlıcan	patlıcan ve sin patlıcan	6	патладжан и син патладжан	Meyve, sebze, bitki
68	patent	patent	6	патент	Ticaret, iş, para, maliye işleri
69	paça	paça	6	пача	Giyimler, süs, takı
70	pādişāh	çar	6	чар[22]	Toplum, hükümet
71	pardesü	pardesü	6	пардесю	Giyimler, süs, takı
72	para	pari	6	пари	Ticaret, iş, para, maliye işleri
73	pazarlıḳ	pazarlıḳ	7	пазарлък	Ticaret, iş, para, maliye işleri
74	pas, küf	rjda	7	ръжда	Madenler, mineraller, elementler
75	pāk	çisto	7	чисто	Ölçü, nitelik
76	paket	paket	7	пакет	Eşya, alet vb.
77	palto	palṭo	7	палто	Giyimler, süs, takı
78	pantolon	pantalon	7	панталон	Giyimler, süs, takı
79	peçete, ḥavlu	kırpa	7	кърпа	Eşya, alet
80	perde	perde	7	перде	Tekstil, dokumacılık
81	peşīn	napret	7	напрет[23]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
82	peynir	sirine	7	сирине[24]	Besinler
83	pirinç	ʿoriz	7	ориз	Besinler
84	pire	bıḫla	7	бъхла[25]	Hayvanlar
85	pis	mrsno	7	мръсно	Ölçü, nitelik
86	posta	poşta	7	пошта[26]	Haberleşme-İletişim
87	puṣula	razpisḳa	7	разписка	Ticaret, iş, para, maliye işleri
88	poġaça	poġaça	8	погача	Besinler

89	pūl	marḳa	8	марка	Ticaret, iş, para, maliye işleri
90	poliçe	poliçe	8	поличе[27]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
	te		8		
91	tāc	ḳorona	8	корона	Giyimler, süs, takı
92	tarla	niva	8	нива	Tarım
93	tarīḫ	storia	8	сториа[28]	Bilimler
94	taze	presno	8	пресно[29]	Ölçü, nitelik
95	tām	toçno	8	точно	Ölçü, nitelik
96	teʾdiye	plaştaniye	8	плащание[30]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
97	teʾehhül	jenidba	8	женидба	Evlilik, aile, akraba
98	tebrīk	çestito	8	честито	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
99	tebdīl	izmeneniye	8	изменение[31]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
100	tepsi	siniye	8	синие	Eşya, alet vb.
101	tecrübe	opit	8	опит	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
102	taḥarrī	ṭırsaniye	9	търсание	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
103	taḥammül	ṭırpeniye	9	търпение	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
104	taḫta	dısḳa	9	дъска	Madenler, mineraller, elementler
105	tedrīs	davaniye na urok	9	давание[32] на урок	Eğitim, öğretim
106	terbiye	vıspitaniye	9	въспитание[33]	Eğitim, öğretim
107	tercümān	draġomanin	9	драгоманин	Meslekler
108	terzi	şivaç	9	шивач	Meslekler
109	terlik	çehli	9	чехли	Giyimler, süs, takı
110	tez, çabuḳ	isḳoro	9	скоро	Ölçü, nitelik
111	taḳvīm	kalendar	9	календар	Zaman-Takvim
112	teşekkī	oplaḳuvaniye	9	оплакивание[34]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	peltek se		9		
113	ṣābit	utvırdeniye	9	утвърдение[35]	Yasama, hukuk
114	ṣār (intikām)	otmasteniye	9	отмъстение[36]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
115	ṣerā (toprak)	prıst	9	пръст	Tarım
116	ṣeyyib	dovitsa	10	довица[37]	Evlilik, aile, akraba

	cim		10		
117	cān	duşa	10	душа	Doğum, hayat, hayatın çağları, ölüm
118	ceviz	ʿorehi	10	орехи	Meyve, sebze, bitki
119	ceyb, ceb	cob	10	джоб	Giyimler, süs, takı
	çim		10		
120	çatal	bonela	10	бонела[38]	Eşya, alet vb.
121	çorab	çorap	10	чорап	Giyimler, süs, takı
122	çizme	botuşi	10	ботуши	Giyimler, süs, takı
123	çocuḳ	momçe	10	момче	Evlilik, aile, akraba
124	çiçek	tsveti	10	цвети[39]	Meyve, sebze, bitki
125	çoḳ	mnoġo	10	много	Ölçü, nitelik
	ha		10		
126	ḥācet	nujda	10	нужда	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
127	ḥāżır-cevāb	ġotof otġovor	10	готоф[40] отговор	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
128	ḥabāb (muḥabbet)	lübof	11	любов	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
129	ḥürr	svobodno	11	свободно	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
130	ḥased	zavijdaniye	11	завиждание[41]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
131	ḥammām	banya	11	баня	İnşaat-mimari eserler
	hı		11		
132	ḫıyar	ḳrastavitsa	11	краставица	Meyve, sebze, bitki
133	ḫorōs	petel	11	петел	Hayvanlar
134	ḫısım	nepriyatel	11	неприятел	Toplum ilişkileri
135	ḫafīf	leḳo	11	леко	Ölçü, nitelik
136	ḫalāṣ	spaseniye	11	спасение	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
137	ḫāh	isḳaniye	11	искане	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
138	ḫayır, bāʿiṣ-ı menfaʿat	interes	11	интерес	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	dal		11		
139	demir	jelezo	11	железо[42]	Madenler, mineraller, elementler
140	dükkān	dükan	11	дюкан[43]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
141	deñiz	more	12	море	Tabiat, coğrafya, yeryüzü şekilleri

142	dünyā	svet	12	свет[44]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
143	dün	fçera	12	фчера[45]	Zaman, takvim
144	dolu	pılno	12	пълно	Ölçü, nitelik
	zel		12		
145	ẕebb (defʿ etmek)	maḥḳaniye	12	махкание[46]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
146	ẕımār (nāmūs)	çest	12	чест	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
147	ẕenb (günāh)	ġreh	12	грех[47]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
148	ẕevḳ	veseliye	12	веселие	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
149	ẕināb (ḳuyruḳ)	ʿopaşḳa	12	опашка	Hayvan organı
	re		12		
150	rābıṭa	vırzaniye	12	вързание[48]	Toplum ilişkileri
151	rāżı	blagodarnost	12	благодарност[49]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
152	rey	ġlas	12	глас	Düşünce, irade, hareket, duygu
153	rābb	ġospod	12	господ	Dinler, İnançlar
154	rütbe	slujba	13	служба	Ticaret, iş, para, maliye işleri
155	risāle	broşura	13	брошура	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
156	ruḥne?	prozorets	13	прозоретс[50]	Ev
157	rüyā	sın	13	сън	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	ze		13		
158	zelzele	zemletrseniye	13	землетръсение[51]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
159	zemīn	zemie	13	земие[52]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
160	zindān	ṭımnitsa	13	тъмнитса[53]	Toplum, hükümet
161	zenbīl	zenbil	13	зенбил	Eşya, alet vb.
162	ziyān	zaġuba	13	загуба	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	sin		13		
163	sāḥir	magösnik	13	магьосник	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
164	sebze	zarzavat	13	зарзават	Meyve, sebze, bitki

165	sirḳat	krajba	13	кражба	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
166	silāḥ	orıjiye	13	оръжие	Ordu, savaş
167	semā	nebe	14	небе	Dünya, gökyüzü, hava olayları
	şın		14		
168	şarāb	vino	14	вино	Besinler
169	şemsiye	çadır	14	чадър	Eşya, alet vb.
170	şīşe	şişe	14	шише	Eşya, alet vb.
171	şeyṭān	dyavol	14	дявол	Dinler, inançlar
172	şehr	grad	14	град	Şehir
	sad		14		
173	ṣābūn	ṣapun	14	сапун	Eşya, alet vb.
174	ṣabāḥ	utro	14	утро	Zaman, takvim
175	ṣāḥib	stopanin	14	стопанин	Toplum ilişkileri
176	ṣādıḳ	veren	14	верен	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
177	ṣarımṣaḳ	çesnofluḳ	14	чесноф лук[54]	Meyve, sebze, bitki
178	ṣaġ	jivo	14	живо	Ölçü, nitelik
179	ṣaġır	ġluh	14	глух	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
180	ṣaymaḳ	broyeniye	15	броение[55]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
181	ṣedā	ġlaṣ	15	глас	Düşünce, irade, hareket, duygu
182	ṣıçan	mişḳa	15	мишка	Hayvanlar
183	ṣulḥ	mir	15	мир	Toplum ilişkileri
184	ṣu	voda	15	вода	Madenler, mineraller, elementler
185	ṣoġuk	studeno	15	студено	Ölçü, nitelik
186	ṣoġan	ḳromid	15	кромид[56]	Meyve, sebze, bitki
	zad		15		
187	żāʿi	zaġubeno	15	загубено	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
188	żarb	udraniye	15	удрание[57]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
189	żabṭiyye	strajar	15	стражар	Meslekler
190	żaʿīf	slabo	15	слабо	Ölçü, nitelik
191	żarar	zaġuba	15	загуба	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
192	żiyā	svetlina	15	светлина	Dünya, Gökyüzü, Hava Olayları
193	żiyāfet	ġul [y] ay	15	гуляй	Toplum ilişkileri

	tı		16		
194	ṭatlı	slatḳo	16	слатко[58]	Vücudun duyuları, beş duyu
195	ṭarġın	sırdit	16	сърдит	Ölçü, nitelik
196	ṭaş	ḳamıḳ	16	камък	Madenler, mineraller
197	ṭamla	ḳapḳa	16	капка	Madenler, mineraller
198	ṭaḳat	sila	16	сила	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
199	ṭavan	ṭavan	16	таван	Ev
200	ṭava	tigane	16	тигане[59]	Eşya, alet vb.
201	ṭabya	ukrepleniye	16	укрепление	Ordu, savaş
202	ṭavuḳ	ḳoḳoşḳa	16	кокошка	Hayvanlar
203	ṭabīb	doḳtor	16	доктор	Hekim, hastalık, cerrah
204	ṭaraḳ	ġreben	16	гребен	Eşya, alet vb.
205	ṭayaḳ	boy	16	бой	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
206	ṭırnaḳ	noḳ [ı] ta	16	нокъта[60]	İnsan vücudu
207	ṭaġ	ġora	16	гора	Tabiat, coğrafya, Yeryüzü şekilleri
	Zı		17		
208	ẓarf	plik	17	плик	Haberleşme, iletişim
209	ẓann	misıl	17	мисъл	Düşünce, irade, hareket, duygu
210	ẓanīn (mütteham)	osıden	17	осъден	Düşünce, irade, hareket, duygu
211	ẓuhūr	zalavaniye	17	залавание[61]	Düşünce, irade, hareket, duygu
	'ayın		17		
212	ʿālim	uçen	17	учен	Meslekler
213	ʿaded	broy	17	брой	Ticaret, iş, para, maliye işleri
214	ʿaṭf	obrışteniye	17	обръщение	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
215	ʿaẕāb	mıḳa	17	мъка	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
216	ʿavn (yardımcı)	pomoştnik	17	помоштник[62]	Meslekler
	gayın		17		
217	ġammāz	şipionin	17	шпионин	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
218	ġayr	druġ	17	друг	Ölçü, nitelik

219	ġaṣn (kesmek)	ʿodrezaniye	17	одрезание[63]	Düşünce, irade, hareket, duygu
220	ġıyāb	zaġuben	18	загубен	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
221	ġanī (zengin)	boġat	18	богат	Ölçü, nitelik
	fe		18		
222	fiġān	vik	18	вик	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
223	faḳaṭ	no	18	но	Gramerlik sözler
224	felāket	opasnos	18	опаснос[64]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
225	fikār (mecrūḥ)	ranen	18	ранен	Hekim, hastalık, cerrah
226	fellāḥ (çiftçi)	zemledeleṣ	18	земледелес[65]	Meslek
	kaf		18		
227	ḳalem	moliv	18	молив	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
228	maḳām	mesto	18	место[66]	Ticaret, iş, para, maliye işleri
229	ḳapu	vrata	18	врата	Ev
230	ḳadeḥ	çaṣa	18	чаша	Eşya, alet vb
231	ḳarındaş	brat	18	брат	Evlilik, aile, akraba
232	ḳızḳarındaş	sestra	18	сестра	Evlilik, aile, akraba
	kef		19		
233	kibrīt	kibrit	19	кибрит	Eşya, alet vb.
234	gömlek	riza	19	риза	Giyimler, süs, takı
235	kelisā	çerḳova	19	черкова	İnşaat, mimari eserler
236	gemi	paraḫod	19	параход	Ulaşım araçları
237	gök (mavi)	sino	19	сино[67]	Renkler
238	güneş	slıntse	19	слънтсе[68]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
	lam		19		
239	laḥana	zele	19	зеле	Meyve, sebze, bitki
240	lisān	yezik	19	йезик[69]	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
241	lüġat	reçnik	19	речник	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
242	libās	drehi	19	дрехи	Giyimler, süs, takı
243	lamba	lamba	19	ламба[70]	Eşya, alet
	mim		19		

244	mu [m]	sveşt	19	свешт[71]	Eşya alet
245	mektūb	pismo	20	писмо	Haberleşme, iletişim
246	mürekkeb	mastilo	20	мастило	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
247	maḳās	nojitsa	20	ножитса[72]	Eşya, alet vb.
248	mendīl	kırpa	20	кърпа	Eşya, alet vb.
	nun		20		
249	nebī	proroḳ	20	пророк	Dinler, inançlar
250	nahīf (za'īf)	slab	20	слаб	Ölçü, nitelik
251	nōḫud	noḫud	20	ноху д	Besinler
252	nidā	ġlaş	20	глас	Eşya, alet vb.
253	nezle	ḥrema	20	хрема	Hekim, hastalık, cerrah
254	nihāyet	posledno	20	последно	Gramerlik sözler
	ve		20		
255	vaḳt	vreme	20	време	Zaman, takvim
256	vāciz (ḳışa)	ḳıso	20	късо	Ölçü, nitelik
257	vāʿiẓ	propovednik	20	проповедник	Dinler, inançlar
258	vücūd	telo	21	тело[73]	İnsan vücudu
259	vesīle	priçina	21	причина	Toplum ilişkileri
	he (ha-i resmiye)		21		
260	hafta	sedmitsa	21	седмитса[74]	Zaman, takvim
261	hediye	podarıḳ	21	подарък	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
262	heykel	pametniḳ	21	паметник	Güzel sanatlar
263	hīn (ḳolay)	lesno	21	лесно	Ölçü, nitelik
264	hereʿ[75] (sürʿat)	skoro	21	скоро	Zaman, takvim
	ye		21		
265	yabani	div	21	див	Ölçü, nitelik
266	yer	zemya	21	земя	Dünya, gökyüzü, hava olayları
267	yel	veter	21	ветер[76]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
268	yaġmur	dıj	21	дъж[77]	Dünya, gökyüzü, hava olayları
269	yılan	zmiya	21	змия	Hayvanlar
270	yalñız	şam	21	сам	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
271	bir, iki	edno, dve	22	едно, две	Rakamlar

272	üç, dört	tri, çetiri	22	три, четири	Rakamlar
273	beş, altı	pet şest	22	пет, шест	Rakamlar
274	yedi, sekiz	sedem, osem	22	седем, осем	Rakamlar
275	ṭoḳuz, on	devet, deset	22	девет, десет	Rakamlar
276	yirmi bir	dvadeset [i] edno	22	двадесет и едно	Rakamlar
277	otuz iki	trideset [i] dve	22	тридесет и две	Rakamlar
278	ḳırḳ üç	çetirideset [i] tri	22	четиридесет и три	Rakamlar
279	elli dört	petdeset [i] çetiri	22	петдесет и четири	Rakamlar
280	altmış beş	şestdeset [i] pet	22	шестдесет и пет	Rakamlar
281	yetmiş altı	sedemdeset [i] şest	22	седемдесет и шест	Rakamlar
282	seksen yedi	osemdeset [i] sedem	22	осемдесет и седем	Rakamlar
283	seksen sekiz	osemdeset [i] osem	22	осемдесет и осем	Rakamlar
284	ṭoḳsan ṭoḳuz	devetdeset [i] devet	22	деветдесет и девет	Rakamlar
285	yüz	isto	22	исто[78]	Rakamlar
286	iki yüz, üç yüz	dvesta, trista	23	двеста, триста	Rakamlar
287	dört yüz	çetiristotin	23	четиристотин	Rakamlar
288	beş yüz	pet stotin	23	петстотин	Rakamlar
289	biñ	hilyada	23	хиляда	Rakamlar
290	Pazar	nedelya	23	неделя	Haftanın günleri
291	Pazar irtesi	ponedelnik	23	понеделник	Haftanın günleri
292	Ṣalı	ftornik	23	фторник[79]	Haftanın günleri
293	Çehārşenbe	sreda	23	среда[80]	Haftanın günleri
294	Penççenbe	çetvırtıḳ	23	четвъртък	Haftanın günleri
295	Cumʿa	petıḳ	23	петък	Haftanın günleri
296	Cumʿairtesi	şıbota	23	събота	Haftanın günleri
297	Mart, Nīsān	mart, april	23	март, април	Aylar
298	Mayıs, Ḥazīrān	may, yuni	23	май, юни	Aylar
299	Temmūz, Aġustos	yuli, avgust	23	юли, август	Aylar
300	Eylül, Teşrīn-i evvel	septemvri, oḳtomvri	24	септември, октомври	Aylar
301	Teşrīn-i ṣānī, Kānūn-i evvel	noemvri, dekemvri	24	ноември, декември	Aylar
302	Kānūn-ı ṣānī, Ṣubaṭ	yanuari, fevruari	24	януари, февруари	Aylar
303	Ṣabāḥlar ḫayır olsun	dobro utro	24	добро утро	Selamlaşma
304	Aḳşamlar ḫayır olsun	dobr veçer	24	добър вечер	Selamlaşma

305	Keyf-i ʿāliñiz naşıldır	Ḳaḳ ste ḳım zdaroviyeto	24	Как сте към здаровието[81]	Sık kullanılan, ilk karşılaşma ifadeleri
306	Şükür el-ḥamdü-lillāh	Şlava boġu dobre sım	24	Слава богу, добре съм	Sık kullanılabilecekilk karşılaşma ifadeleri
307	Hangi hoteldesiñiz?	Vıv ḳoy hotel ste?	24	Във кой хотел сте	Sık kullanılabilecek ilk karşılaşma ifadeleri
308	… Hoteldeyim	Vıv hotel…	24	във хотел...	Sık kullanılabilecek ilk karşılaşma ifadeleri
309	Buyuruñuz gidelim	Zapovedayte da varvim	24	Заповядайте да варвим[82]	Sık kullanılabilecek ilk karşılaşma ifadeleri
310	Allah'a ışmarladıḳ	Zboġom	24	сбогом	Selamlaşma
311	Ben de Allah'a ışmarladım	İ az zboġom	24	И аз сбогом	Selamlaşma

Kaynakça

AMİD, Amid (1381), *Ferheng-i Amîd*, 2 cilt, Tahran.

ANDREYÇİN, L- L GEORGİEV, St. İLÇEV, N. KOSTOV, İv. LEKOV, St. STOYKOV, Tsv. TODOROV (1976) *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya.

DİMİTROVA, Lilyana (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo.

GEROV, Nayden (1895-1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* 5 cilt, Plovdiv.

GÜRSU, Uğur (2013a), "Lügat-ı Bulgarî'de Görülen Ses Hadiseleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S 207, s. 1-16.

GÜRSU, Uğur (2013b), *Lügat- ı Bulgari. 19.Yüzyıla Ait Anonim Sözlük*, İstanbul.

GÜZEL, Sinan (2006), "Tatar Şairi Ravil Feyzullin'in "Yeşlĕk Defterĕ"nde Söz Varlığı" (Uluslararası İdil-Ural Araştırmaları Sempozyumu 11-12 Kasım 2006, Kütahya)

HALL, Richard C. (2003), *Balkan Savaşları, 1912-1913 I. Dünya Savaşının Provası*, Çev.: M. Tanju Akad, İstanbul.

HURŞİT MATBAASI, *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*, Filibe 1913.

KANAR, Mehmet (2009), *Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, C 2, İstanbul.

KINEVA, M. (1962), *Bılgarsko-turski reçnik (Bulgarca-Türkçe Sözlük),* Sofya.

McCARTY, Justin (1995), *Ölüm ve Sürgün*, İstanbul.

MEMİŞOĞLU, Hüseyin (1995), *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, Ankara.

MUTÇALI, Serdar (1995), *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul.

PARLATIR, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara.

STEFANOVA, L-A. RADEV, G. DORÇEV, N. KOLEV (1983), *Bılgaro-frenski reçnik*, Sofya.

ŞEMSEDDİN SAMİ (1317), *Kâmûs-ı Türkî*, Der Saadet.

ŞÜKÛN, Ziya (1984), *Farsça-Türkçe Lûgat*, İstanbul.

TİLKOV, St. (1896-1897), *Türkçeden Bulgacaya Yeni Lügat/Malık tursko-bılgarski reçnik*, Selanik.

Sonnotlar

1. Ayrıca bk. Gürsu, Uğur (2013b), *Lügat-ı Bulgari. 19.Yüzyıla Ait Anonim Sözlük*, İstanbul.
2. *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*'te yer alan kelimelerin tematik bir şekilde tasnifinde bana yardımcı olan ve ayrıca "Tatar Şairi Ravil Feyzullin'in 'Yeşlĕk Defterĕ'nde Söz Varlığı" (Uluslararası İdil-Ural Araştırmaları Sempozyumu 11-12 Kasım 2006, Kütahya) adlı basılmamış bildirisini kullanmama izin veren İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Sinan Güzel'e teşekkürü bir borç bilirim.
3. *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat* (1913), Filibe, s. 21-23. Bundan sonra eseri metin içinde Hurşit Matbaası (1913) şeklinde göstereceğiz.
4. Benzer bir durum Uğur Gürsu'nun yayıma hazırladığı *Lügat-ı Bulgarî*'de de söz konusu. Ayrıntılı bilgi için bk. Gürsu, Uğur (2013a), "Lügat-ı Bulgarî'de Görülen Ses Hadiseleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S 207, s. 5.
5. Lügat'teki toplam kelime sayısına rakamlar, haftanın günleri, aylar ve deyimler dâhil edilmemiştir. Toplam kelime sayısı 270 olarak alınmıştır. Bunların oran değerlendirmesine dâhil edilmemesinin sebebi, lügatin ikinci kısmının, birinci kısmının düzeninden ve mantığından farklı olması ve bu anlamda daha çok konuşma kılavuzu görünümü kazanmasından ileri gelmektedir.
6. Bu kelime *ечемикова вода* şeklinde yazılıp *eçemikovavoda* olarak telaffuz edilmektedir. "Arpa" manasındaki *eçemik*/*ечемик* için bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 29, 495. 1900'lerin başında *eçemik*/*ечемик* kelimesi *eçimik*/*ечимик* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895) *Reçnik na blıgarskiy yazik* (*Bulgar Dilinin Sözlüğü*), C 1, Plovdiv, s. 13.
7. Bu kelime *бръснач* şeklinde yazılıp *brısnaç* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 386.
8. Bu kelime *конец* şeklinde yazılıp *konets* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 200, 544.
9. Bu kelime *ръкавица*yazılıp *rıkavitsa* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reç-*

nik (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 104, 707. Lügatin yazıldığı tarihlerde bu kelime *ракавица* olarak yazılıp *rakavitsa* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik*, C 5, Plovdiv, s. 102.

10. Bu kelime, konuşma ve yazılı Bulgarcada *пирон* şeklinde olup *piron* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov, (1901) *Reçnik na blıgarskiy yazik*, C 4, Plovdiv, s. 33; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 109.
11. Bu kelime 1900'lerin başında olduğu gibi bugün de *sıdrujnik/съдружник* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik*, C 5, Plovdiv, s. 298.
12. XIX. yüzyılın sonunda bu kelime *drıvo/дръво* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, Plovdiv 1895, s. 370.
13. Bugün bu kelime hem *obed/обед* hem de *obyad/обяд* şeklinde kullanılmaktadır. Ancak 1900'lerin başında bu kelime *obed/обед* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy yazik*, C 3, Plovdiv 1899, s. 321;, M. Kıneva, (1962) *Bılgarsko-turski reçnik* (*Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Sofya, s. 637, 656.
14. Bu kelime *вътре* şeklinde yazılıp *vıtre* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 187, 395.
15. Bu kelime 1900'lerin başında *dlıgo/дълго* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik*, C 1, s. 296.
16. Bugün bu kelime *човек* şeklinde yazılıp *çovek* olarak okunmaktadır. 1900'lerin başında hem *çelovek/человек* hem de *çovek/човек* şekline rastlanılmaktadır. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 5, s. 557; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 11, 788.
17. Bugün *огън* şeklinde yazılan ve *ogın* olarak telaffuz edilen kelime lügatte hem "gayn" hem de "kef"le yazılmış olup iki şekilde verilmiştir. Ayrıca bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 32, 614.
18. Bu kelime bugünkü Bulgarca imlada *месец* şeklinde yazılıp *mesets* olarak telaffuz edilmektedir. Ancak dönemin Bulgarcasnda *miasyats* olacak şekilde geçmektedir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy*

yazik, C 3, Plovdiv, s. 102; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 34, 572.

19. 1900'lerin başında *belo*/*бело* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov, *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, s. 98. Bugün daha çok *byalo/бяло* şekli tercih edilmektedir. Kıneva, age., s. 72.
20. Bu kelime 1900'lerin başında *golemo/големо* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, Plovdiv, s. 232.
21. Bu kelime hem 1900'lerin başında hem de bugün *tsar/цар* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 5, s. 520.
22. Bu kelime 1900'lerin başında ve bugün de *напред* şeklinde yazılıp *napret* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 3, Plovdiv, s. 204.
23. Bugün bu kelime *сирене* şeklinde yazılıp *sirene* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 313, 719. 1900'lerin başında kelime *sirenie*/*сирение* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 5, Plovdiv, s. 305.
24. Bugün bu kelime *бълха* şeklinde yazılıp *bılha* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Kıneva, age., s. 71. 1900'lerin başında bu kelime *blıha*/*блъха*şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, Plovdiv, s. 49.
25. Bulgarca imlada bu kelimenin yazılışı *поща* şeklinde olup *poşta* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 316, 660.
26. 1900'lerin başında olduğu gibi bugün de *politsa*/*полиця* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov, *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 4, Plovdiv, s. 148.
27. Bu kelime *история* şeklinde yazılıp *istoriya* olarak telaffuz edilmektedir.
28. Bugün bu kelime *прясно* şeklinde yazılıp *pryasno* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya, s. 735-736.
29. Bugün bu kelime *плащане* şeklinde yazılıp *plaştane* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004*), Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 300. 1900'lerin başında *plaştaniye/плащание* şeklindedir.

Bk. Nayden Gerov (1901), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 4, Plovdiv, s. 41.

30. 1900'lerin başında bu kelime *izmenyaniye*/*изменяние* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, s. 239.
31. Bugün verme anlamındaki bu kelime *даване* şeklinde yazılıp *davane* olarak telaffuz edilmektedir. Kıneva, age., s. 161. Ancak 1900'lerin başında kelime *davaniye*/*давание* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, s. 273.
32. Bugün bu kelime *възпитание* şeklinde kiril alfabesinde "з = z" harfi olacak şekilde yazılıp *vıspitanie* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 372, 459.
33. Bugün bu kelime *оплакване* şeklinde yazılıp *oplakvane* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/ Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 357, 620. 1900'lerin başında hem *oplakuvaniye*/ *оплакивание* hem de *oplakvaniye*/*оплаквание* şeklinde kullanılmaktadır. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 3, s. 372.
34. 1900'lerin başında bu kelime *utvırdyavaniye*/*утвърдявание* şeklinde kullanılmaktadır. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 5, s. 460. Bugün daha çok *utvırjdavane*/*утвърждение* şekli yaygınlık kazanmıştır. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya, s. 1000.
35. Bugün bu kelime *отмъщение* şeklinde yazılıp *otmıştenie* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 200, 629. Ancak 1900'lerin başında kullanılan şekil *otmıstyavaniye*/*отмъстявание*. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 3, s. 416.
36. 1900'lerin başında olduğu gibi bugün de bu kelime *vdovitsa*/*вдовица* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895) *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, s. 114; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 92, 448.
37. Bu kelime bugün kullanılmıyor. 1900'lerin başında *çatal* manasında *bonela/бонела* veya *bunela/бунела* şeklindeki kelime kullanılmıştır. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, s. 63. Çatal manasında kullanılan kelime *vilitsa/вилица*'dır. Bk. Lilyana Dimitrova

(2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 59, 451.

38. Bu kelime *цвете* şeklinde yazılıp *tsvete* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C. 5, s. 522; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 781.
39. Bu kelime Türkçe "ve" sesinin karşılığı olan Kiril alfabesindeki "в" harfiyle *готов* şeklinde yazılıp *gotof* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 175, 468.
40. Bugün bu kelime *zavist*/*завист* şeklinde kullanılmaktadır. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya, s. 213.
41. Bugün bu kelime *желязо* şeklinde yazılıp *jelyazo* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 74, 496. 1900'lerin başında *jelezo/железо* şeklinde kullanılmaktadır. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, s. 283.
42. Bugün bu kelimenin yerine daha çok *magazin*/*магазин* sözcüğü kullanılmaktadır. Ancak *dükyan*/*дюкян* şeklinde kullanıldığı da görülmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 95.
43. Bugün bu kelime *свят* şeklinde yazılıp *svyat* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 96, 713.
44. Bugün bu kelime *вчера* şeklinde yazılıp *fçera* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 95, 457.
45. 1900'lerin başında bu kelime *mahkaniye/махкание* kelimesi *mahfaniye*/*махфание* ile eş anlamlı olarak verilmiştir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 3, Plovdiv, s. 54. Bugün *mahkaniye*/*махкание* mevcut değildir. *mahfaniye*/*махфание* kelimesi *mahvane*/*махване* şeklinde kullanılabilir. Bu kelime "def etmek" anlamında olan *mahvam*/*махвам* fiilinden isim-fiil olarak türetilebilir, ancak kullanımı

yaygın değildir.

46. Bugün bu kelime *грях* şeklinde yazılıp *gryah* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004*), Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 161, 471.
47. Bugün bu kelime "bağlamak" anlamında *vrızvam*/*връзвам* fiilinden *vrızvane*/*връзване* şeklinde türetilebilir, ancak yaygın değildir. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya, s. 97.
48. Bu kelime Bulgarca karşılığı ile anlam itibarıyla uyumsuzdur. Çünkü Bulgarca *благодарност* "minnettarlık" anlamındadır. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 439.
49. Bu kelime Bulgarca imlada *прозорец* şeklinde olup *prozorets* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 678.
50. Bugün bu kelime *земетръсение* şeklinde yazılıp *zemetrısenie* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 76, 509.
51. Bugün bu kelime *земя* şeklinde yazılıp *zemya* olarak telaffuz edilmektedir Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 509.
52. Bu kelime Bulgarca imlada *тъмница* şeklinde olup *tımnitsa* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 758.
53. Bugün *чеснофлук* tabirinden ziyade "sarımsak" anlamına gelen *чесън* sözcüğü kullanılmaktadır. Ancak *чеснофлук* olarak hem 1900'lerin başında hem de bugün hâlâ kullanıldığını görüyoruz. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya, s. 1048-1049; Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 5, Plovdiv, s. 98.
54. Bugün bu kelime *броене* şeklinde yazılıp *broene* olarak telaffuz edil-

mektedir. Bk. L. Stefanova-A. Radev, G. Dorçev, N. Kolev (1983), *Bılgaro-frenski reçnik*, Sofya 1983, s. 69.

55. Bugün *кромид* sözcüğünün yanı sıra"soğan" anlamında *лук* kelimesi kullanılmaktadır. L. Stefanova-A. Radev, G. Dorçev, N. Kolev (1983), *Bılgaro-frenski reçnik*, s. 374, 397.
56. Bugün bu kelime vurmak anlamında *udryam*/*удрям* fiilinden *udryane*/*удряне* şeklinde türetilebilmektedir. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya, s. 987.
57. Bugün bu kelime *сладко/sladko* şeklinde yazılıp *slatko* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük),* Sofya 1976, s. 887.
58. Bugün bu kelime *циган* şeklinde yazılıp *tigan* olarak telaffuz edilmektedir. Ancak "tava" anlamında *tava* sözcüğü de kullanılmaktadır.
59. Bugün bu kelime *нокът* şeklinde yazılıp *nokıt* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), s. 375-608.
60. Bugün bu kelime *залавяне* şeklinde yazılıp *zalavyane* olarak telaffuz edilmektedir. Ancak bu kelime yakalama, tutuklama anlamındadır. "Meydana çıkma, görünme, keşif, icat" gibi anlamlara sahip olan *zuhūr* kelimesi ile "yakalama, tutuklama" anlamında olan *zalavyane* kelimesi ile uyuşmamaktadır. Bk. İsmail Parlatır (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, s. 1881. 1900'lerin başında bu kelime *zalavyaniye/залавяние* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1897), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 2, Plovdiv, s. 84.
61. Bu kelime Bulgarca imlada *помощник* olarak yazılmakta ve *pomoştnik* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 401, 654.
62. 1900'lerin başında ve bugün bu kelime *otryazvam*/*отрязвам* fiilinden türetilmiş olup *otryazvane/отрязвание/отрязване* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov, *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 3, Plovdiv, s. 425; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 23.
63. Bugün bu kelime *опасност* şeklinde yazılıp *opasnost* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*),

Veliko Tırnovo, s. 368, 620.

64. Bugün bu kelime *земеделец* şeklinde yazılıp *zemedelets* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 64, 509. 1900'lerin başında kelime *zemledelets*/*земледелец* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1897), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 2, s. 151.
65. Bugün bu kelime *място* şeklinde yazılıp *myasto* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 283, 584.
66. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *синьо* olup *sinö* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 721.
67. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *слънце* olup *slıntse* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 161, 724.
68. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *език* olup *ezik* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 491.
69. Bugün bu kelime *лампа* şeklinde yazılıp *lampa* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 256, 556.
70. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *свещ* olup *sveşt* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 712.
71. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *ножица* olup *nojitsa* şeklinde telaffuz edilmktedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 608.
72. Bugün bu kelime *тяло* şeklinde yazılıp *tyalo* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 396, 759.

73. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *седмица* şeklinde olup *sedmitsa* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 165, 715.
74. *Acele* anlamındaki bu kelime için bk. Serdar Mutçalı (1995), *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995, s. 941.
75. Bugün bu kelime *вятър* şeklinde yazılıp *vyatır* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004*), Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 405, 461.
76. Bugün bu kelime *дъжд*/*dıjd* şeklinde yazılıp *dıjt* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 397, 488. 1900'lerde de bu kelime *дъжд/dıjd*. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazik,* C 1, s. 383.
77. Bu rakam *сто* şeklinde yazılıp *sto* olarak telaffuz edilir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 413, 735.
78. Salı günü anlamındaki bu kelime *вторник* şeklinde yazılıp *ftornik* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 457.
79. Çarşamba anlamındaki bu kelime *сряда* şeklinde yazılıp *sryada* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik* (*Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük*), Veliko Tırnovo, s. 58, 733.
80. Bugün bu soru "Как сте със здравето"şeklinde yazılıp "kak ste sıs zdraveto" olarak okunmaktadır. *Zdrave*/*здраве* kelimesi için bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük),* Veliko Tırnovo, s. 509.
81. Bugün bu kelime *вървим* şeklinde yazılıp *vırvim*/*вървим* olarak okunmaktadır. Mastar hâli olan *vırvya*/*вървя* şekli için Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük),* Veliko Tırnovo, s. 460.

ترکچه بلغارجه مختصر لغت

بلغارستانده یولنان اسکری سوریه جزاده
و خدمت مأموره بعض لوازم عیشه معاریفک
استعمالری اولان کلمه‌لرک حاوی بولنان
بو مختصر لغت جیبه‌دن عبارت (ترکچه بلغارجه)
قاموسی کتابچه‌در.

قیلیه • خورشید • مطبعه‌سی یازاری

۱۳۲۹ - ۱۹۱۳

قیلیه • خورشید • مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

(٢)

ترکجه	بلغارجه
ا	
اویك	سلوی
اوزوم	صوزده
انجیر	سموکنی
اربصوبی	ایجه‌میفورا ووما
اوسطرا	برساج
ایکنه	اینه
ایلك	قومئس
ایبك	قویرینا
ایب	ژیژه
الیون	رمقاوینه
اکسر	پدرون
انختار	قاژچ
اه (جل جلاله)	بوغ
انا	ماجا

(٣)

ترکجه	بلغارجه
اولاد	سینقو
افندی	غوسپودین
اوشاق	سلوغه
اورتاق	صادرژژنیك
اورمان	غورا
اغاج	دیررو
ایتك	قراوا
اوکوز	وول
اوردك	باتقا
ال	ری‌قه
ایلك کونی	پیروی‌دن
اوبرکون	دروغی‌دن
اویان	اژید
اقشام	وه‌جر
ارکن	رانو

(٤)

ترکجه	بلغارجه
اختیار	ستار
اشانی	دولو
ایچری	ویئطره
اوزون	دیلغو
انجه	طینقو
اوراده	نام
اوزاق	داله‌ج
آرمود	قروشی
آت	ژره‌بتس و آت
آینه	اوغله‌دالو
آدم	جه‌لووك
آتش ، اود	اوغین و اوکین
آلتون	ظلاتو
آبی	مجقا
آغز	عوستا

(٥)

ترکجه	بلغارجه
آیاق	قراقه
آی	مه‌نئس
آجی	غؤرچی‌وو
آز	مالقو
أو	قیشتا
ب	
بیر	پی‌یر
بز	پلاطنو
باستون	باستؤن
بابا	باشتا
باقر	باقر
باش	غلاوا
برون	نوث
بیق	موستاق
بوکون	دنه‌سقه

(٦)

ترکجه	بلغارجه
بیاض	بەلو
بیوك	غولامو
بوش	پرازنو
بوراده	تۆقا
پ	
باباس	پوپ
پرمق	پریست
باباغان	باباغال
باتاته	قارتوف
باتلیجان	باتلیجان و سین باتلیجان
باتنت	باتنت
باجه	باجه
بادشاه	چار
باردەسۆ	باردەسۆ
باره	باری

(٧)

ترکجه	بلغارجه
بازارلق	بازارلق
باس ، کۆف	رژده
باك	جیستو
باکت	باکت
بالتو	بالطو
بانتالون	بانتالون
بچته ، حاولو	قیریه
پرده	پرده
پشین	ناپرت
پیتیر	سیری نه
پرنج	عۆریز
پیره	بیخلا
پیس	مرسنو
پوسته	پوشته
پوصوله	رازپیسقه

(٨)

ترکجه	بلغارجه
بوغاجه	بوغاچه
بول	مارقه
پولیجه	پولیجه
ت	
تاج	قورونا
تارلا	نی وا
تاریخ	ستوریا
تازه	پرەسنو
تام	توچنو
تأدیه	پلاشتانی ئه
تأهل	ژەنیدبا
تبریك	چستی تو
تبدیل	ایزمەنەنی ئه
تبسی	سی نی یه
تجربه	اوپیت

(٩)

ترکجه	بلغارجه
تحری	طرسانی ئه
تحمل	طربەنی ئه
تخته	دئسقه
تدریس	داوانی ئه ناعۆروق
تربیه	وسپی تانی ئه
ترجمان	دراغومانین
ترزی	شیواج
ترلك	جهلی
تز ، جابوق	ئسقورو
تقویم	قالندار
تشکی	اوپلاقووانی ئه
ث	
ثابت	اوتوبردەنی ئه
ثار (انتقام)	اوتماستەنی ئه
ثری (طوپراق)	پرئست

٢

(١٠)

ترکچه	بلغارجه
ثیب	دووینسا
ج	
جان	دؤشا
جویز	عؤره‌حی
جیب	جوب
چ	
چتال	بونه‌لا
چوراب	چوراپ
چزمه	بوتوشی
چوجق	مومچه
چیچك	تسوه‌تی
چوق	منوغو
ح	
حاجت	نوژدا
حاضر جواب	غوتوف اونقووور

(١١)

ترکچه	بلغارجه
حباب (محبت)	لوبوف
حر	سووبودنو
حسد	زاویژدانی‌یه
حمام	بانیا
خ	
خیار	قراصتاوبتسا
خروس	په‌ته‌ل
خصم	نیره‌یاتل
خفیف	له‌قو
خلاص	سپاسه‌نی‌ئه
خواه	ایسقانی‌ئه
خیر ، باعث منفعت	اینترس
د	
دمیر	ژه‌له‌زو
دکان	دکان

(١٢)

ترکچه	بلغارجه
دکز	موره
دتیا	سومت
دون	فجه‌را
دولو	پیلنو
ذ	
ذب (دفع ایتمك)	ماحقانی‌ه
ذمار (ناموس)	چاست
ذنب (گناه)	غره‌ه
ذوق	ره‌ستلی‌ئه
ذئاب (قوبروق)	عؤپاشقه
ر	
رابطه	ویرتالی‌یه
راضی	بلاغوداریتوست
رای	غلاس
رب	غوسپود

(١٣)

ترکچه	بلغارجه
رتبه	سلوژبه
رساله	بروشوره
روحنه	پروزوروتس
رؤیا	صین
ز	
زلزله	زمله‌ترسه‌نی‌ئه
زمین	زه‌مبه
زندان	طیجنقسه
زنبیل	زنبیل
زبان	زاعوبه
س	
ساحر	ماگوس‌نیك
سبزه	زارزاوات
سرقت	ارزبه
سلاح	أوروژیئه

(١٤)

ترکچه	بلغارجه
سما	نه بۆ
ش	
شراب	وینو
شمسیه	چادر
شیشه	شیشه
شیطان	دیاوۆل
شهر	غراد
ص	
صابون	صابون
صباح	أوترو
صاحب	ستوبانین
صادق	وەرەن
صارمساق	چسنوف‌لوق
صاغ	ژیوو
صاغر	غلوح

(١٥)

ترکچه	بلغارجه
صایمق	برویەنی‌ئه
صدا	غلاص
صیچان	میشقه
صلح	میر
صو	وودا
صوغوق	ستودەنو
صوغان	قرومید
ض	
ضایع	زاغوبەنو
ضرب	اودرانی‌ئه
ضبطیه	ستراژار
ضعیف	سلابو
ضرر	زاغوبا
ضیا	سوەتلینه
ضیافت	غولای

(١٦)

ترکچه	بلغارجه
ط	
طاتلی	سلاتقو
طارغین	سردیت
طاش	قامیق
طامله	قابقه
طاقت	سیلا
طاوان	طاوان
طاوا	تیغانه
طابیه	اوقرەپله‌نی‌ئه
طاؤق	قوقوشقه
طبیب	دوقتور
طراق	غرەبن
طیاق	بوی
طرناق	نوقته
طاغ	غورا

(١٧)

ترکچه	بلغارجه
ظ	
ظرف	پلیك
ظن	مصئل
ظنین (متهم)	اوسبدن
ظهور	ضلاوانی‌ئه
ع	
عالم	عوچەن
عدد	بروی
عطف	اوبرشته‌نی‌ئه
عذاب	میقا
عون (یاردمجی)	پوموشتنیك
غ	
غماز	شپیونین
غیر	درؤغ
غصن (کسمك)	عودرەزانی‌ئه

٣

(١٨)

ترکجه	بلغارجه
غباب	زغوبن
غنی (زنکین)	بوغات
ف	
فغان	ویق
فقط	نو
فلاکت	اوپاس‌نوس
فکار (مجروح)	رانەن
فلاح (جفتجی)	زمله‌دەلث
ق	
قلم	مولیو
مقام	مستو
قپو	وراتا
قدح	چاشه
قرنداش	برات
قیز قرنداش	سه‌سترا

(١٩)

ترکجه	بلغارجه
ك	
کبریت	کبریت
کوملك	ربزا
کلیسا	جرقووا
کمی	باراخود
کوك (ماوی)	سینو
کوانش	سلینتسه
ل	
لحنه	زمله
لسان	ئەزیو
لغت	رەچنیك
لباس	درەحی
لامبه	لامبه
م	
مو	سوەشت

(٢٠)

ترکجه	بلغارجه
مکتوب	پیسمو
مرکب	ماستیلو
مقاص	نوژیتسا
منديل	قربا
ن	
نجی	پرورق
نحیف (ضعیف)	صلاب
نخود	نخود
ندا	غلاص
نزله	حرەمه
نهایت	پوسلەدنو
و	
وقت	ورەمه
واجز (قصه)	قیصو
واعظ	پروپووەدنیك

(٢١)

ترکجه	بلغارجه
وجود	تەلو
وسیله	پری‌چی‌نا
ه	
هفته	سدمیتسا
هدیه	پوداریق
هیکل	پامتنیق
هین (قولای)	لەسنو
هرع (سرعت)	سقورو
ی	
یبانی	دیو
یر	زەمیا
یل	وەتر
یاغمور	دیژ
ییلان	زمی‌یه
یالکز	صام

(٢٢)

ترکجه	بلغارجه
بر ایکی	أدنو دوه
اوچ درت	تری چتری
بش آلتی	پەت شەست
یدی سکز	سەدم اوسەم
طقوز اون	دوت دست
یکرمی بر	دوادست أدنو
اەتوز ایکی	تری‌دست دوه
قرق اوچ	چتری دست تری
الی درت	پەت‌دست چتری
آلتمش بش	شەست دست پەت
یتمش آلتی	سەدم‌دست شەست
سکسان یدی	اوسەم‌دست سەدم
سکسان سکز	اوسەم‌دست اوسەم
طقسان طقوز	دوت‌دست دوت
یوز	ئستو

(٢٣)

ترکجه	بلغارجه
ایکی‌یوز اوچ‌یوز	دوەستە ترستە
درت‌یوز	چتری‌ستوتین
بش‌یوز	پەت‌ستوتین
بیك	حیلیادا
بازار	نەدەلیا
بازار ایرتسی	پوندلنیك
صالی	فتورنیك
چهارشنبه	سرەدا
پنجشنبه	چت‌ورتیق
جمعه	پەتیق
جمعه ایرتسی	صیبوتە
مارت نیسان	مارت آپریل
مایس حزیران	مای یونی
تموز آغستوس	یولی آوغؤست

ترکجه	بلغارجه
ایلول تشرین اول	سپتیموری اوقتوموری
تشرین ثانی کانون اول	نوئهموری دهکموری
کانون ثانی شباط	یانووواری فوروآری
صباحلر خیر اولسون	دوبرو اوترو
آقشاملر خیر اولسون	دوبر وهچر
کیف عالیکز نصلدر	قاق سته قمزداروی ئهنو
شکر الحمدالله	ئصلاوابوغو دوبرهسم
هانکی هوتلدهسکز ؟	ویو قوی هوتل سته ؟
..... هوتلندهیم	ویو هوتل .....
بیورکز کیدهلم	زاپووهدایته داواروم
الله اصمارلادق	ئزبوغوم
بن ده الله اصمارلادم	ئی آز ئزبوغوم